

Maliye Politikasında Yeni Arayışlar: Alternatif İzlekler Üzerine Bir Giriş Denemesi*

Metehan CÖMERT**

ÖZ

Bu çalışma, anaakım iktisat anlayışının çizdiği sınırların karşısında konumlanarak 2008 krizini verimli bir tartışma alanı olarak ele almakta ve alternatif gelecek vizyonlarına ilişkin maliye politikası temelinde bir başlangıç izleği önermektedir. Bu doğrultuda çalışma ilk olarak hem anaakım yazının maliye politikası kavramsallaştırmasını eleştirmekte hem de geleneksel Keynesyen yaklaşımın sorunlu doğasına işaret etmektedir. Bu zamana kadar yapılan çoğu Keynesyen analizin temelde neoklasik bir Keynes figürü ortaya çıkardığını ve bu yüzden Keynes'teki radikal özün ortaya çıkarılması gerekliliğini post-Keynesyen bir düzlemde tespit eden çalışma, maliye politikasında olası yeni izlekleri kavramsal olarak tartışmaya açmakta ve teorisinin ötesine geçerek uygulama önerilerini somutlaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: maliye politikası, Keynes, post-Keynesyen teori, ekonomik kriz.

JEL Sınıflandırması: B50, E62

New Insights into Fiscal Policy: An Introductory Essay on Alternative Paths

ABSTRACT

This study assesses the crisis of 2008 as a fertile ground by positioning against the boundaries drawn by mainstream economics and suggests an introductory path for alternative future visions on the basis of fiscal policy. To that end, the study firstly criticizes the unremarkable role of fiscal policy within mainstream framework and addresses the problematic nature of traditional Keynesian approach. Based on a critical post-Keynesian perspective that finds most Keynesian studies conducted so far has fundamentally revealed a neoclassical Keynesian figure and therefore the necessity of uncovering the radical essence in Keynes' writings, the study conceptually discusses possible new themes in fiscal policies and proposes policy proposal by going beyond the theory.

Key Words: fiscal policy, Keynes, post-Keynesian theory, economic crisis.

JEL Classification: B50, E62

KRİZİ: POLİTİK İKTİSADIN BİRİNCİL MESELESİ ve 2008

Thomas Piketty'nin Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital başlıklı kitabının hemen girişinde saptadığı "günümüz dünyasının en hararetli ve en çok tartışılan sorunlarından birinin zenginliğin paylaşılması olduğu" (Piketty, 2014:1-3) iddiası, Ricardo'dan, Marx'tan miras kalan politik iktisadın birincil meselesinin ne olduğuna ilişkin tartışmanın yeniden kabullenişidir esasen. Eşitsizliğin aşırılaşarak

* Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Ekonomisi Anabilim Dalı tarafından yayımlanan "Büyük Durgunluğun İzinde Post-Keynesyen Teori ve Maliye Politikası: Neoliberalizm, Kriz, Bölüşüm" başlıklı tezin sadece bir bölümünün gözden geçirilerek genişletilmiş halidir.

** Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü, mcomert@ybu.edu.tr, ORCID Bilgisi: 0000-0003-3906-7272.

(Makale Gönderim Tarihi: 21.01.2021 / Yayına Kabul Tarihi: 31.05.2021)

Doi Number: 10.18657/yonveek.866245

Makale Türü: Araştırma Makalesi

on dokuzuncu yüzyıldaki dinamiklerine geri döndüğünü ileri süren Piketty, “[k]apitalizmin demokratik toplumların dayandığı meritokratik değerleri derinden sarsan, rastgele ve sürdürülemez eşitsizlikleri otomatik olarak üretmeye başlayacağını” (Piketty, 2014:2) öne sürer. Yakın zamanda yayımlanan son kitabı Sermaye ve İdeoloji’de ise (2020:1096) ideolojiyi temel inceleme nesnesi olarak ele alarak Marx ve Engels’in Komünist Manifesto’sundaki “tüm toplumların tarihinin sınıf mücadeleleri tarihi olduğu” tespitini tekrardan formüle etmeye çalıştığını iddia eder. Piketty için “[ş]imdiye kadar olan toplumların tarihi ideolojilerin savaşı ve adalet arayışıdır”.

Temelde adalet arayışı ve eşitsizlik üzerine konumlanan bu sözler, 2008-2009 krizi ile birlikte anlamlı bir çerçeveye oturur. Nihayetinde krizler gerçeği dönüştürür; var olanı yeniden biçimlendirmek, tümünden değiştirmek ya da gerçeği şiddetlendirmek krizle birlikte bir ihtimal olarak düşünce dünyasında belirir. Krizin kapitalist üretim sürecinin yeniden üretiminin zorunlu bir koşulu olduğu, krizle beraber kapitalizmin yeniden biçimlendiği ve planlandığı, krizlerle birlikte topyekûn bir değişim yaşandığı iddiasından (Harvey, 2015:9) yola çıkarsak 2007-2008 krizi ya da ‘Büyük Durgunluk’ (*Great Recession*) ile birlikte bölüşüm-eşitsizlik sorununa ilişkin yalnızca bütünlüklü bir çerçeve çizmenin değil, aynı zamanda çözüme ilişkin bir şeyler söylemenin de ne kadar önemli olduğunu teşhis ederiz. Yalnızca sorunu ortaya koymanın yeterli olmadığı, krizden çıkış biçiminin gelecek krizlerin tohumlarını bağrında taşıdığı (Harvey, 2015:10) argümanı da göz önüne alındığında krizin nedenleri kadar çözüm önerilerini de tartışmaya açma gerekliliği iyiden iyiye belirginleşir. O halde doğru soruyu sormak, “bölüşüm sorununu yeniden ekonomik analizin merkezine yerleştirmek” gerekmektedir (Piketty, 2014:16).

Bu noktada şaşırtıcı bir çelişki ortaya çıkar. Çelişki, bu defaki krizin, 1929 Buhranı’ndan bu yana yaşanan en şiddetli kriz olduğu yönündeki genel kabullenişe ve “kriz sonrası toparlanmanın oldukça yavaş bir şekilde seyrederek durgunluğun kalıcı hale gelmesi”ne (Blecker, 2016:2; Lo ve Rogoff, 2015:2-3) rağmen sorunların çözümüne yönelik yeni yaklaşımların ortaya çıkmamasıdır. Bilinen standart çözüm önerilerinin ötesine geçmeyi hedefleyen yapıcı alternatiflerin fazlaca gündeme gelmemesinden hareketle, bu çalışma temelde post-Keynesyen teori bağlamında maliye politikasındaki dönüşümü imlemeyi amaçlamaktadır.

Toplumsal eşitsizliğin yönetilemez bir duruma eriştiği, kemer sıkma politikalarının yerleşik bir politika seçeneği haline geldiği, alt-orta sınıfları baskılamaya devam eden ve az sayıda ancak çok fazla zengin olanların söz sahibi olduğu plütokratik bir düzene doğru süratle yol alan bir düzenin oluştuğu genel görünümde post-Keynesyen teori iyi bir başlangıç noktası sunmaktadır. Toplumsal ilerlemenin tümüyle tıkanacağı ve kapitalizmin eşitsizlikleri içkin olarak ürettiği argümanı –ironik bir biçimde– Papa Francis’ten kapitalizmin ‘pazarlama gurusu’ Philip Kotler’e kadar kucaklanmakta ve kapitalizmin ehlileştirilerek düzeltilmesinin sistemin yaşaması için zorunlu bir koşul olduğu fikri paylaşılmaktadır. Krizin inancı sarsarak sistemik gedikler oluşturduğu ve toplumsal taleplerin bu gediklerden içeri sızabileceği (Dumenil ve Levy, 2015:173) fikrinin

geniş bir kesim tarafından benimsendiği eleştirel bir iklimde yapıcı alternatif oluşturma gayreti son derece anlamlı görünmektedir. Varılacak nokta elbette Kotler'in varmış olduğu kapitalizmin tekrar etkin bir biçimde işleyen bir forma sokulduğu umut dolu bir kapitalizm vizyonu (Kotler, 2015:226) değildir. Aksine, David Harvey'in de belirttiği üzere krizle beraber görünür hale gelen çelişkiyi eleştirmenin ötesine geçmek gerekmektedir. Nitekim “[t]üm çelişkiler kötü değildir ve çelişkiler hem kişisel hem de sosyal değişimler için verimli bir kaynak olabilir, böylece insanların durumunda eskiye göre önemli iyileşmeler sağlayabilir ve çelişkilere boyun eğip yenilmeyiz. Onları yaratıcı bir biçimde kullanabiliriz. Çelişkilerden çıkış yollarından biri yeniliktir” (Harvey, 2015:17). Ancak, “[ç]elişkilerin tümünden yok olmayıp yer değiştirmek gibi kötü bir huyu vardır” (Harvey, 2015:17) iddiasını da göz önünde bulundurduğumuzda, bölümümü merkezine yerleştiren ekonomi politikalarını alternatif ve eleştirel bir analiz çerçevesi içerisinde ele almanın yeterli olmadığını teşhis ederiz. Bu durumda, yeni bir krizin tekrar meydana gelmeyeceği bir toplumsal düzenin inşasının da önemi apaçık ortaya çıkar.

Bu çalışmanın ilk kısmı maliye politikaları temelinde anaakım kavramsallaştırmalara karşı bir çıkışı somutlaştıracaktır ki bu tutum Harvey'in bahsettiği çelişkinin yaratıcı bir biçimde kullanılarak verimli bir değişim için kaynak olması ile son derece uyum içerisinde görünmektedir. Burada bahsedilen karşı çıkış yalnızca neoklasik anlatıya yönelmeyecek; aynı zamanda geleneksel Keynesyen anlayış da eleştirilecektir. Bir sonraki bölümde ise, post-Keynesyen yaklaşım çerçevesinde alternatif maliye politikalarına ilişkin yeni bir izlek önerilecek ve Keynes-Minsky temelinde Keynesyen teorinin radikalleştirilmesi gerekliliği tartışılacaktır. Son olarak, maliye politikası tartışmaları daha radikal bir düzlemde ele alınarak uygulamaya yönelik yapıcı alternatif arayışları somutlaştırılacaktır.

I. YERLEŞİK ANLAYIŞIN KARŞISINDA DURMAK: NEOKLASİK VE ORTODOKS KEYNES ANLATILARININ ELEŞTİRİSİ

İktisat yazınının hakikate yakınsayan bir bilimsellik iddiasına bürünerek modern bir başlangıç noktası aradığı tarihsel ilk andan itibaren benimsediği katı Smithyen devlet karşıtlığı imgelemi, özellikle 1980 sonrasında yerleşik bir anlayış haline gelerek küresel bir iktisat politikası olarak uygulamaya konulmuştur. Bu doğrultuda yakın dönem iktisat yazınında “yeni makroekonomik konsensüs” (*new consensus in macroeconomics*) şeklinde beliren yazın (Arestis, 2009; Fontana, 2009; Tcherneva, 2008), makroekonomik politika seçenekleri arasında para politikasının etkin olduğu iddiasında bulunarak bu politika aracına bir başatlık ve etkinlik misyonu yüklemiş ve bu haliyle Keynesyen döneme ait maliye politikası önceliğinin yeni konsensüste baskın bir rolü olmadığını iddia etmiştir. Bu kavramsal çerçevede belirgin olan tespit, maliye politikasının enflasyonist ve keyfi bir politika aracı olduğu ve ihtiyari/aktif bir iktisat politikası aracı olarak rolünün azaltılması şeklindedir (Arestis, 2009:4; Tcherneva 2008:41). Ancak, neoliberal teori ve uygulamaların geçerli kılınarak yerleşiklik kazanmasıyla maliye politikasının bir reddediliş şeklinde imlenmesi, kriz ile birlikte belirgin bir düşünce

farklılaşmasına yol açmış ve maliye politikasının krizden çıkış için elverişli bir gündem sunduğu iddiası tekrardan iktisadî tartışmaların merkezine yerleşmiştir (Alesina, 2012; DeLong ve Summers, 2012; Şen ve Kaya, 2015).

Bu noktada neoklasik ve Keynesyen iddiaları kapsayan geleneksel çerçeve için bir eleştiri hattı geliştirmek gerekmektedir. Maliye politikası ve kamusal müdahale tahayyülünün karşısında konumlanan argümanların problematik doğasını, kamu harcamalarının –içeriğinden bağımsız olarak– yalnızca arttırılmasını salık veren geleneksel *pump-priming* politikaların tekrardan işlevselleştirilmesini öngören ortodoks Keynesyen anlatıda da görmek mümkündür. Post-Keynesyen teorinin öne sürdüğü üzere, geleneksel Keynesyen toplam talep yönetimi anlayışı ile yeni uzlaşıda öne sürülen “yukarıdan aşağıya damlama” (trickle-down) mekanizması (Tcherneva, 2013a:6-15) hem olağan seyrinde devam eden hem de krizden çıkmak isteyen bir ekonomi için yetersiz bir çerçeve sunmaktadır. Bu doğrultuda, sonraki alt bölümde hem anaakım iktisadın bölüşüm sorununun büyüme odaklı bir sistematik içerisinde ikincil olarak giderilebileceği kavrayışı hem de geleneksel Keynesyen düşünce tarafından kuramsallaştırılan toplam talep yönetimi eleştirilecek ve yapıcı alternatifler ele alınacaktır.

A. “Yeni Uzlaşî”nın Kısa Bir Eleştirisi

“Yeni makroekonomik uzlaşî” çıktı boşluğu, enflasyon ve nominal faiz haddi arasındaki ilişkiden hareketle para politikasına başat bir rol öngörerek son derece sınırlı bir maliye politikası anlayışını kuramsallaştıran makroekonomik bir yönetim modeli olarak tanımlanabilir (Arestis ve Sawyer, 2008:632; Gürkan, 2016:30). Para politikasının yegâne ideal halini alan ‘fiyat istikrarını sağlamada’ temel araç olarak kullanıldığı ve maliye politikasının ikincil bir politika aracı olarak ele alındığı bu kavramsal çerçevede talebe ilişkin aktarım mekanizması sınırlı bir formdadır. Uzlaşî, “Ricardocu Eşdeğerlik Hipotezi” bağlamında hükümetin açık bütçe harcamalarının bireylerin hiper-rasyonalitesine mağlup olacağını ve tüketim, tasarruf ya da yatırım kararlarında herhangi bir değişim yaratmayacağı kabulünü redderek, Ricardocu olmayan (non-Ricardian) rejimlerin varlığına işaret eder (Woodford, 1995). Ricardocu olmayan rejimlere yapılan vurgu, kamu harcamalarının gelecekte bir vergi artışı olmaksızın büyüme üzerinde somut bir etki yaratabildiği üzerinde şekillenir (Tcherneva, 2013a:11).

Yeni uzlaşının talep yönlü politikalara biçtiği sınırlı patikayı “para politikasının mali bileşenleri ile refah etkisi yaratmak” (Bernanke, 2000) şeklinde ele almak da mümkündür. Oluşacağı iddia edilen refah etkisi, yeni finansal varlıkların özel sektöre –bilhassa finans sektörüne– aktarılmasıyla çalışır. Bu mekanizmayla birlikte finansallaşma pratikleri giderek yaygınlaşır ve iktisadi canlanma bu pratiğin bir sonucu olarak meydana gelir. Uzlaşıda kesin olan nokta aktarım mekanizmalarının istihdam ya da talep gibi temel iktisadi değişkenleri doğrudan hedeflememesidir. Bunun yerine “damlama mekanizması” (*trickle-down*) vasıtasıyla para politikasının nihayetinde işsizliği azaltıp çıktıyı arttırması beklentisi vardır (Tcherneva, 2013a:11-13).

Çıktı boşluğu, enflasyon ve nominal faiz haddi arasındaki ilişkiden yola çıkan uzlaşma modeli, merkez bankası bağımsızlığı temelinde para politikası çekişli bir ekonomi yönetimini öngörür. Bu durumda maliye politikası geçerli bir kamu politikası olma özelliğini kaybederek otomatik istikrarlandırıcı bir konuma indirgenir ve yalnızca sınırlı bir etki yaratma kapasitesine sahip bir politika aracı olarak işlevsellik kazanır (Gürkan, 2016:30). Post-Keynesyen teori ise bu tip bir makroekonomik yönelimin ekonomiyi sağlıklı bir büyüme patikasına sokamayacağını ve bu izlekte makroekonomik istikrarsızlıkların sürekli bir biçimde kendini yeniden üreteceğini iddia eder. Post-Keynesyen teorisinin dayandığı temel önermeler dikkate alındığında bölüşüme, talebe ve istihdama ilişkin sorunları uzlaşma çerçevesinde çözmek mümkün görünmemektedir.

B. Geleneksel Toplam Talep Yönetimi ya da Pseudo Keynesyen Görüş

“Geleneksel Keynesyen toplam talep yönetimi” olarak adlandırılan anlayış özel olarak hükümet harcamalarını arttırmak suretiyle büyümeyi istikrarlı bir hale getirmeyi amaçlar ve maliye politikalarının öncelikli hedefini temelde büyüme üzerine kurular. İşsizlik ve gelir dağılımı gibi temel problemlerin çözülmesi ise bu büyüme stratejisinin başatlığından doğan ikincil kazanımlar olarak ele alınır. İşsizlikteki yüzde birlik artışın milli gelirden üç katı bir düşüş yaratacağını (Okun, 1962) ileri süren “Okun Kanunu”nun önermelerini kendine kalkan edinen bu anlayışın öncelikle politik önerisi özetle iktisadi büyümenin sağlanması üzerinedir. Okun’un çizdiği kavramsal çerçeve, kamu otoritesi tarafından uygulanan *pump priming* politikalar vasıtasıyla işsizliğin azaltılacağı anlatısı üzerine şekillenir. “Yüzde üç oranında bir reel gayri safi yurt içi hasıla artışı ile işsizlik oranında yüzde birlik düşüş sağlanabilir” şeklinde özetlenebilecek bu iddiada özenle dikkat edilmesi gereken nokta “sızdıran kova” imgelemidir. Kamu otoritesinin toplam talebi etkilemek amacıyla harcamalarını arttırmasının ekonomiye etkisinin tam olarak gerçekleşmeyeceği iddiası üzerinden kurgulanan bu imgelem, yatırımı ve büyümeyi önceleyen doğası gereği toplumun alt kesimlerine –bilhassa yoksul ve işsizlere– eksilen bir mekanizma ile ulaştığı sonucuna götürür.

Bahsedilen bu aktarım mekanizmasına göre, toplam talep yaratımı için sisteme koşulan paranın sızarak ilerlemesi nedeniyle toplumsal kesimin alt ve orta sınıfları arta kalan miktar ne ise ancak onunla yetinmek durumundadır (Tcherneva, 2013a). Yatırım odaklı bu mekanizma doğrudan sermaye geliri yaratmak üzerinden şekillenir ve garanti edilen kârlar, yatırım sübvansiyonları, vergi kesintileri gibi farklı formlarda somutlaşarak istihdamı birincil bir problem olarak ele almaz. Bilindiği üzere, özel sektörün tam istihdamı sağlama ve bu seviyeyi sürdürme gibi bir önceliği yoktur. Öte yandan, bu tür müdahale paketleri, genellikle yetenekli ve yeterli eğitim görmüş işçilerin istihdam edilmesine olanak sağlar. Bu kapsamın dışında kalan işsizlerin karşı karşıya kaldığı durum ise ya işsizlik durumlarının sürekliliği ya da “çok kısa dönemli iş bulma ama hemen ardından işten kovulma” şeklinde tezahür eden korkunç bir döngüdür (Tcherneva, 2013a:9-10). Kriz ertesinde işsizlik rakamlarının kriz öncesi seviyelerine dönmemesi ve eşitsizlik oranlarında herhangi bir gerileme görülmemesi geleneksel toplam talep yönetimi

kavrayışının da sorunlu doğasına bizleri götürmektedir. O halde bu politika anlayışı, –post-Keynesyen bir vurgu ile– Keynesyen değil, ancak Keynesyen benzeri ya da *pseudo* Keynesyen olarak değerlendirilebilir.

Hem yeni uzlaşa iktisadının hem de geleneksel toplam talep yönetiminin yalnızca yatırımı/büyüme öncelikle maliye politikasının olası yeni görünümü için elverişli bir çerçeve sunmadığı saptaması istihdam, bölüşüm, eşitsizlik kaynaklı makroekonomik sorunların çözümü için alternatif bir düşünce biçimine bizleri götürmektedir. Bu doğrultuda sonraki bölüm, post-Keynesyen teorisinin eleştirisi ve önermeleri bağlamında somutlaşacaktır.

II. MALİYE POLİTİKASINDA ALTERNATİF PATİKA ARAYIŞI: POST-KEYNESYEN ÖNERİLER

2008 kriziyle birlikte iktisat/maliye yazınının olağan tepkisi şekline dönüşen Keynes'e dönme fikri tekrar ciddi bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır. “Keynesyen teorisinin tekrar dirilmesi” ya da “Keynes’in muhteşem dönüşü” şeklinde kavramsallaştırılmaya çalışılan bu anlayış maliye politikasının önemli ve etkin bir politika aracı olarak belirmesine ve devlet müdahaleciliği tartışmalarının tekrardan doğmasına neden olmuştur (Alesina, 2012:429). Bu doğrultuda krizin şiddetli bir biçimde ortaya çıkmasından sonraki süreç içerisinde Birleşik Devletler’de Bush ve Obama yönetimleri farklı zamanlarda oldukça yüksek rakamlı müdahale paketleri ile krizden çıkışın yollarını aramış ve kurtarma paketlerinin en önemlilerinden biri olan 700 milyon dolarlık bir hacme sahip TARP (*The Trouble Asset Relief Program*), 3 Ekim 2008 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Bu paketin temel amacı banka bilançolarını istikrarlı bir hale getirerek yatırımların finansmanını sağlamak üzere kredi akışını tekrar canlandırmaktır. Ancak, daha önce ele alınan ve eleştirilen geleneksel müdahale yöntemlerinin özelliklerini taşıyan bu devasa kurtarma paketi yetersiz kalmıştır (Harvey, 2008:3). Obama başkanlığında uygulamaya konulan 787 milyon dolarlık bir hacme sahip yeni kurtarma paketi vergi indirimleri, bireylere ve firmalara doğrudan ödeme gibi unsurları ihtiva etse de gayri safi yurt içi hasıla ve işsizlik üzerinde belirgin bir etki yaratamamıştır; olumlu etki olarak adlandırılan durumlarda dahi istihdam artışı yaratmayan bir talep artışı ortaya çıkmıştır (Tcherneva, 2011:6). O halde şu soruyu sormakta fayda vardır: “[B]eklenen istihdam ya da büyüme etkisinin meydana gelebilmesi için ne kadarlık bir kurtarma paketi gereklidir?” Ya da “[a]ynı şeyden daha fazla yapmak akılcı bir çözüm müdür?”

Ekonomide yapısal bir işsizliğin hüküm sürmek durumunda olduğunu ya da kamusal müdahalelerin etkisiz bir dağılıma yol açtığını iddia eden geleneksel önerme dikkate alındığında Andre Gorz’un (2007:13) işaret ettiği “akılcılaştırmanın krizi”ne düşülmesi kaçınılmazdır. Çözüme yönelik geliştirilen tepki akılcılaştırma davranışımızın kendisini problemlili hale getirir ve bu durumda akılcılaştırmayı akılcılaştırmak zorunluluğu belirir. O halde farklı türden bir pratiği somutlaştırmanın zorunluluğu apaçık ortadadır.

Post-Keynesyen iktisat teorisi akılcılaştırmanın krizinin çözümünü kendi çerçevesinde sorunsallaştırarak 2008 krizinin çözümü için Keynes’i tekrardan ve

radikal bir biçimde anlamının önemine işaret eder. “Gerçek Keynes’e dönüş” şeklinde değerlendirilebilecek bu argüman, Keynes’in hem anaakım hem de geleneksel Keynes çizgisindeki iktisat teorisyenleri tarafından hatalı ya da belli ideolojik amaçlara uygun yorumlandığı bağlamında şekillenir ve Keynesyen iktisat olarak kavramsallaştırılan anlayışın özellikle eski ve yeni anaakım iktisat teorisinde ve politikasında (Samuelson iktisadından günümüz yeni uzlaşmaya kadar) büyük oranda bir yanılığın ibaret olduğunu öne sürer. Buna göre, Keynes iddia edildiği gibi maliye politikasını tümüyle toplam talep yönetimi olarak ele almaz; aksine anlatıda emek talebinin yönetimi başatır. Bu yapıda, çukur açıp çukur dolduran değersiz projeler vasıtasıyla iktisadi canlanmanın sağlanması amaçlanmaz. Aksine akılcı projelerle doğrudan istihdam hedefi öncelenir. Dolaylı bir sonuç olarak meydana gelmesi beklenen işsizliğin azaltılması bu yeni perspektifte doğrudan bir hedef olarak belirlemektedir. Devlet de bu doğrultuda doğrudan iş olanakları yaratmayı amaçlayarak işi olmayan kimsenin bir iş sahibi olmasını sağlar. Bunu yaparken de herhangi bir yetenek ve eğitim durumu gözetmez; işsiz kimsenin çalışmaya hazır ve istekli olması yeterli koşuldur. O halde denilebilir ki, Samuelson iktisadından bu zamana kadar yapılan çoğu Keynesyen analiz Keynes’in neoklasik köklerine vurgu yaparak Keynes’i gerçek politik hedefinden uzaklaşmaktadır ve –Keynes’e uymayan– neoklasik bir Keynesyen teori inşa edilmiştir. Dolayısıyla “genel teorinin genelleştirilmesi” ve Keynesyen iktisadın bağlamının genişletilerek zenginleştirilmesi gerekmektedir (Fontana ve Gerard, 2006:55).

A. Maliye Politikasına Aşağıdan Bakmak

Geleneksel maliye politikalarının temelde büyüme hedefini önceleyerek istihdamın tali bir amaç olarak belirlediğini iddia eden post-Keynesyen teori, yeni bir analiz ve politika çerçevesinin oluşturulması gerekliliğini ısrarla vurgulamaktadır. Nitekim iddia edildiği üzere –yukarıdan aşağıya damlama etkisi olarak da bilinen– “trickle-down” etkisi eşitsizliğin ve yoksulluğun azaltılmasında, alt-orta sınıfların yaşam standartlarının yükseltilmesinde ve istihdamın sağlanmasında başarısız bir analiz ve politika çerçevesi ortaya koymuştur. Bu durum tam istihdam hedefinin aktarım mekanizmasının en son sıralarında yer alması olgusunda görülebilmektedir. Ayrıca bu anaakım analiz ve politika çerçevesine göre uyarlanan ve yönetilen ulusal ekonomilerde görülmüştür ki bölüşümde kârlar ücretlerin aleyhine bir genişleme göstermiş, ücret geliri elde edenler arasında da yüksek ücretli grup giderek daha fazla kazanır hale gelmiştir. O halde “damlama ekonomisinin iflâsı”ndan bahsetmek mümkündür (Husson, 2013:81). Böyle bir başarısızlık ise bizi post-Keynesyen teorinin iddia ettiği türden yeni bir anlayışın inşa edilmesi gerekliliğine götürür; “aşağıdan yukarıya maliye politikası” (*bottom-up approach*). Bu anlayış yukarıdan aşağıya doğru bir aktarım mekanizmasının aksine tabandan yukarıya doğru bir maliye politikası yaklaşımı savunarak toplumun alt kesimlerine öncelik verir (Tcherneva, 2013a:15). Aşağıdan yukarıya maliye politikası, temelde tam istihdamın sağlanmasını ve daha iyi bir gelir dağılımının tesis edilmesini öncelikli olarak hedefler. Bu yeni politika arayışında tam istihdamın sağlanması yeterli değildir; tam istihdam ekonominin hangi

evresinde olduğuna bakılmaksızın sürdürülmelidir (Tcherneva, 2013a:15; Tcherneva, 2014).

Post-Keynesyen iktisat teorisinde kavramsallaştırılan maliye politikasını “Keynes’in eksik parçası” olarak yorumlamak mümkündür (Tcherneva, 2012:58). Bu doğrultuda Keynes okuması yalnızca Genel Teori bağlamında gerçekleştirilmemeli; Keynes’in ötesine geçerek kayıp parçaları tamamlamak gerekmektedir. Örneğin, Keynes’e göre iktisadın temel problemi işsizlik ile mücadele etmek ve herkes için istihdamı garanti altına almaktır. Çözümeyecek yapısal bir işsizliğin bulunduğu argümanı bu doğrultuda son derece yanıltıcıdır. Ekonomide doğal bir işsizliğin hüküm sürmesi gerektiği ve kamusal müdahaleler ile bu türden bir işsizlik sorununun çözülemeyeceğine ilişkin yerleşik inanç geçersizdir. Neoklasik teori içerisinde inşa edilmiş Keynesyen iktisadın *pump-priming* politikaları istihdam yaratmayan büyümeye sebep olmaktadır. O halde, neoklasik çerçevedeki geleneksel Keynesyen maliye politikalarıyla işsizlik sorununa kısa vadede bir çözüm getirmek ve bu doğrultuda Keynesyen iktisadın tekrar dirildiğini ileri sürmek yanıltıcı olmaktadır, çünkü bu iddia kısa zamanda çürütülerek dirilen Keynes’i tekrar yok olmaya mahkum edecektir (Tcherneva, 2012:59).

Tcherneva’nın (2013a:14-16; 2011:20) öne sürdüğü ve maliye politikasını yeniden dizayn etmeye eğilen “*bottom-up*” yaklaşımının temel karakteristikleri şu şekilde özetlenebilir:

- i. Akıllıca oluşturulmuş bir maliye politikası yalnızca tam istihdamı hedeflemekle yetinmez; aynı zamanda toplumun en alt kesimleri lehine gelir dağılımının iyileştirilmesine katkıda bulunur.
- ii. Maliye politikası yalnızca özel sektör talebinin düştüğünde harcamaların artması şeklinde uygulanmaz; aynı zamanda en alt gelir grupları için de bir gelir kaynağı olarak kullanılmalıdır. Hedeflenmesi gereken “çıktı açığını kapatmak” değil, “emek açığını kapatmak” olmalıdır. Böyle bir hedef çalışmaya hazır ve istekli olan herkese istihdam sağlanmasıyla mümkündür. Keynesyen olduğu iddia edilen ve cari ve potansiyel çıktı arasındaki açığı kapatmaya yönelik oluşturulan politikalar aldatıcı sonuçlar doğurmaktadır.
- iii. Emek talebini hedefleyen politika dizaynı yalnızca daralma dönemlerinde uygulanacak bir politika değildir; aynı zamanda normal dönemlerde ya da genişleme dönemlerinde de bu politika benimsenmelidir.
- iv. Hükümetin uzun vadeli oluşturacağı yenilikçi politika yaklaşımı özel sektörün daralma yaşadığı durumlarda dahi tam istihdam hedefinden kopuşa izin vermez. Bu anlayışı içselleştiren hükümet, istihdam davranışını özel sektörün stratejisinden daha farklı bir şekilde somutlaştırır ve emek piyasasından dışlanarak işsiz kalmış ya da sürekli bir istihdam olanağından yoksun kalanlara iş vaat ederek istihdam yanlısı bir stratejiyi benimser.

Post-Keynesyen teori, yenilikçi bir yaklaşım olarak görülecek maliye politikası önermesinde Keynes’te bulunması mümkün radikal öze ulaşmayı

amaçlamıştır. Keynes'teki radikal öz, daha fazla toplam taleptense daha adil bir bölüşüme “hiç olmadığımız kadar ihtiyacımız olduğu”dur (Skidelsky, 2008:81). Bu doğrultuda hem anaakım hem de geleneksel Keynesyen yanılırları betimlemek için post-Keynesyen teori son derece faydalı bir perspektif sunmaktadır.

Standart yaklaşımların benimsediği toplam talebi uyararak işsizliği azaltmak politikası geleneksel Keynesyen teoride mümkün bir politika seçeneği olarak görülse de post-Keynesyen iktisat bu yaklaşıma eleştirel bir tavır takınır. Bu tutumun esas nedeni toplam talep ve efektif talep kavramlarının eş değer kullanılmasıyla ilişkilidir. Keynes istihdam dengesinin üç farklı bağımsız faktörün bir fonksiyonu olduğunu ileri sürmüştür: “sermayenin marjinal verimliliği” (mec), “marjinal tüketim eğilimi” (mpc), “paranın marjinal etkinliği” (mem). Bu faktörler firmaların kararlarına, geleceğe dair beklentilere, kişisel tercihlere ve toplumun likiditeye olan arzusu gibi tümüyle sübjektif değişkenlere bağımlıdır ve hiçbirisi doğrudan politika yapıcılarının kontrolü altında değildir. Bu nedenle efektif talebi tam istihdam seviyesine ulaştırmak ya da bu seviyede tutmak geleneksel ince-ayar (*fine-tuning*) olarak adlandırılan hükümet harcamalarıyla sağlanamaz (Tcherneva, 2013a:18). Keynesyen çözüm önerisi olarak kavramsallaştırılan ve efektif talep ile karıştırılan toplam talep hususu bu noktada önem kazanır. Buna göre, toplam talep harcamaları tümüyle faydasız olmamakla birlikte tam istihdama ulaşma ve gelir dağılımını iyileştirmede etkin değildir. Yapılması gereken doğrudan iş yaratımı yoluyla efektif talebi canlandırmaktır. Yani toplam talep açığını kapatmaktansa emek açığını kapatmak suretiyle “hedeflenmiş bir efektif talep” politikası oluşturulmalıdır. Keynes bu noktayı “derhal iş yaratımı” olarak adlandırır ve çevrimin hangi noktasında olunduğuna bakılmaksızın hükümetin konjonktürel ya da yapısal işsizlere, uzun zamandır iş arayanlara, işgücüne yeni katılanlara, yarı zamanlı iş arayanlara ya da özel sektörde herhangi bir istihdam olanağı bulamayan kimselere iş teklif etmesi gerekliliğini belirtir (Tcherneva, 2013a:18).

B. Maliye Politikasının Alternatif Yeni Görünümleri

Bu çalışmada daha önce ele alınan yeni yönelimler doğrultusunda analiz çerçevesi ve kavramsal içerik uygulamaya dönük reel bir politika önerisi haline getirilerek işlevselleştirilmelidir. Bu doğrultuda ilkin post-Keynesyen literatürün iddia ettiği haliyle işsizliğin tümüyle parasallaşan modern dünyada parasal bir olgu olduğu ve toplam harcamaların arttırılması suretiyle çıktı açığını kapatmaya yönelik politikaların işsizlik ve bölüşüm problemlerine doğrudan etki etmediğini bir kere daha vurgulamak anlamlı görünmektedir.

İktisatın bilhassa son otuz yılında hegemonik bir söylem olarak beliren devlet karşıtlığı fikrinden uzaklaşmak için Keynes ve Minsky aydınlatıcı bir perspektif sunmaktadır. Literatürün genel olarak bu iki ismi ayırık olarak incelemesi yanılığının aksine hem Keynes'i hem de Minsky'i ortak bir düzlemde tartışmaya açmak ufuk açıcı olacaktır. Keynes'in “tüm işsiz emek gücünün ulusal zenginliğimizi arttırmak için hazır beklemekte olduğu ve bu gücü kullanmamanın akılsızlık olacağı” (Keynes ve Skidelsky, 2015) iddiası ile Minsky'nin “işçileri olduğu gibi alarak onlara doğrudan istihdam sağlanması ve yoksulluğun yalnızca odağı istihdam olan politikalarla çözülebileceği” (Aktaran Wray, 2007:10)

iddiasında da bu durum son derece açıktır. Nitekim Minsky “en son işveren olarak devlet” (*employer of last resort* ya da kısaca *ELR*) önerisinde de politika tercihini bu yönde somutlaştırmıştır (Kaboub vd., 2010:22). Minsky’ye göre devlet belli bir yaşam seviyesinin tecrübe edileceği bir ücret seviyesinde vatandaşlara doğrudan istihdam olanağı sunmalıdır. Transfer yoluyla aktarım mekanizmasını çalıştırmaktansa doğrudan devletin yerleşmiş bir iş yaratma sistemi kurarak sonsuz bir emek talebi esnekliği sağlayabileceğini iddia eden Minsky, böyle bir politikanın ortaya çıkaracağı faydaları şöyle sıralar (Aktaran Wray, 2007:13):

- i. Sennett’in (2011) beceri toplumu olarak kavramsallaştırdığı yeni toplumsal düzende işçilerin sürekli olarak becerinin ömrünün tükenişi nedeniyle karşılaştıkları kendini yenilemek zorunluluğunu ortadan kaldıran ve işçiler olduğu gibi kabul edilerek devlet tarafından iş garantisi kapsamına alınır.
- ii. İşçilerin yaşadığı yerlerde –kırsal alanlar da dahil– doğrudan istihdam yaratılarak göç engellenir.
- iii. ELR programı ile asgari ücret etkin bir ücret halini alır ve bu doğrultuda ücret tabanı uzun vadede artar; böylelikle yetenekli-yeteneksiz işçi kazançları arasındaki uçurum giderek azalır.
- iv. İşsizlik yardımı ve benzeri politikaların yalnızca işsizliği kurumsallaştırdığı gerçeğinden hareketle iş sahipliği tümüyle kurumsallaşır.

ELR programlarının yerel yönetimlerce idame ettirilmesi gerekliliğinin öne sürüldüğü bu çerçevede yerel işsizlik havuzundaki yetenekler doğrultusunda projelerin seçilmesi sağlanır ve seçilen bu projeler özel sektör projeleri ile rekabete girmez. Böyle bir doğrudan iş yaratımı yoluyla yaratılacak olan iktisadi canlılık ekonominin hangi durumda olduğuna bakmaksızın sürdürülmelidir. Nitekim özel sektörün yavaşladığı ve işten çıkarmaların meydana geldiği durumlarda ELR programını yürüten yönetim daha fazla istihdam yaratacak; tersi bir durumda ise ELR havuzundan özel sektöre istihdam akışı sağlanacaktır. Böylece işsiz havuzu yaratmaktansa “tampon bir çalışan havuzu” yaratılacak ve toplumun bilhassa alt gelir gruplarına enflasyon yaratmayan istikrarlı bir ücret sağlanacaktır. Toplumun işsiz kesimlerinin belli bir işe sahip olması için gereken yeteneklerden yoksun olduğu ve bu sebeple bu kesimin eğitilmesi gerektiği fikrine karşı çıkan Minsky, yine de ELR programları ile hiç bir yetenek gözetmeden iş sahibi olan bireylerin giderek daha yetkin bir konuma evrileceklerini ve bu doğrultuda özel sektörde ELR programının vaat ettiği temel gelirin ötesinde bir ücrete sahip olacaklarını iddia eder (Kaboub vd., 2010:22-23).

Minsky’nin açtığı patika esasında Keynes’in söylemleri ile de büyük bir uyum sergilemektedir. Nitekim geleneksel anlatıda toplam talebin uyarılarak çıktı açığının kapatılmasını hedefleyen kavrayışı problemlili bulan post-Keynesyen düşünce, Keynes’in gerçek öğretilerine dönülmesi ve istihdama yönelik çerçevesinin radikalleştirilmesi gerektiğini ifade ederek Minsky ve Keynes’in önerilerini toplulaştırma yolunda adımlar atmaktadır. Post-Keynesyen teoriye göre Keynes herhangi bir maliye politikası değil, maliye politikasının oldukça spesifik bir biçimini önermiştir. Bu öneri işsizlik ve istikrarsızlığı uzun vadede kararlı bir biçimde çözme amacına odaklanmış kalıcı bir kamu işleri programı şeklinde tasvir

edilebilir. Tcherneva'ya göre (2012:63-64) kamu işlerinin savunulmasında üç temel teorik argüman bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kamu işlerinin en yüksek istihdam yaratma etkisine sahip etkin bir maliye politikası aracı olmasıdır. İkinci neden, efektif talebin tam istidam düzeyinde sabit hale getirilmesinin bu politika vasıtasıyla mümkün olabilmesidir. Son neden ise böyle bir politikanın yapısal işsizlikle doğrudan mücadele edebileceği ve enflasyonist bir etki meydana getirmeden gelir dağılımını iyileştirici bir etki yapabileceğidir.

Ele alınan bu hususlar son derece önemli görünmekte ve Minsky ile Keynes'in önerilerini birbirine yakınlaştırmaktadır. Nitekim Minsky ile somutlaşan herhangi bir yeterlilik ya da ayırım gözetmeksizin kamusal iş yaratma mekanizması Keynes'te kamu işleri vasıtasıyla tümüyle bütünlüklü bir çerçeveye oturmaktadır. Nihayetinde Keynes'in de ileri sürdüğü gibi “[i]şsizlik, işsiz kişinin evine girmiş bir şeytan gibidir ve bir şeyler yapılan dek hastalıklı bir enfeksiyon gibi kendini çoğaltarak evden eve yayılır” ya da “[i]şsiz olan her kişi başka bir kişiyi de işsiz yapar. Bu argümanın tersi de doğrudur. İşe girmek bulaşıcı bir sağlık etkisidir; kendini çoğaltır ve evden eve yayılır” (Aktaran Kent, 2007:532). Keynes'in sıklıkla kullanılan çarpan mekanizmasını iş sahipliği ya da işsiz olma durumuna uygulamak ve yeni bir “istihdam çarpanı” tanımlaması yapmak doğrudan iş yaratım sürecinin kamusal bir müdahale ile mümkün olabileceği hususunda oldukça ikna edici görünmektedir.

Kamu işleri ile istihdam yaratma ve bu temel üzerinde yükselen bir ekonomik programın uygulamaya konulmasında iki temel durak vardır; tam istihdama ulaşmak ve tam istihdamı sürdürülebilir kılmak. Bu nokta dikkate değerdir çünkü Keynes'e göre işsizliği başlangıçta engellemek belli bir seviyeyi geçmiş işsizliği bertaraf etmeye çalışmaktan daha kolaydır. Ele alınan iki temel duraktan ilki, temelde maliye politikasının yalnızca kriz zamanlarında uygulanması gereken bir çözüm önerisi olma iddiasını reddederek çevrimin en üst noktasında dahi bir amaç olarak gündemde kalması gerekliliğini ifade eder. Buna göre, doğal işsizlik oranı olarak kavramsallaştırılan düşünce tümüyle geçersizdir ve her aşamada –mümkün olan en kısa zamanda– işsizlere istihdam yaratılmalı ve tam istihdama ulaşılmalıdır. Tam istihdamı sağladıktan sonra yapılması gereken şey, ikinci durak ise daha geniş bir düzlemde istikrarlı ve uzun dönemli bir kamu yatırım planlaması yaparak tam istihdam hedefini etkin bir biçimde sürdürülebilir hale getirmektir. O halde daha fazla üniversite, daha fazla okul, tiyatro, müze, kafe ya da ulaşım hizmetleri, altyapı, çevrenin düzenlenmesi gibi iş yaratımı süreçleriyle yalnızca iyi işler yapılmakla kalınmaz; aynı zamanda uzun süreli ve istikrarlı istihdam sağlanmasının önü açılır (Tcherneva, 2012:65-66).

Keynes'in gündeme getirdiği öneriler ile yerleşik yazında ileri sürülen iddiaların bu noktada yapısal bir uyumsuzluk gösterdiği iddia edilebilir. Nitekim yerleşik yazında Keynes genel olarak verimsiz olsa dahi kamu işleriyle toplam talebin uyarılarak cari düzey ile potansiyel düzey arasındaki çıktı açığını kapatma gayesini güden bir iktisatçı portresi ile resmedilmiştir. Dahası, Keynes'in “[u]zun vadede hepimiz ölüyoruz” sözü bağlamından kopartılarak yanlış bir şekilde yorumlanmış ve Keynes'in tümüyle kısa döneme odaklanan, uzun dönem analizine

eğilmeyen bir iktisatçı olduğu söylencesi sorgulanamaz bir gerçeklik haline getirilmiştir.

Böyle bir kavramsallaştırma yakın zaman post-Keynesyen yazında ciddi bir eleştiri almaktadır. Nitekim daha evvel bahsedildiği üzere tam istihdama ulaşmak ve bu seviyeyi sürdürülebilir kılmak başlı başına uzun dönemli bir politika analizini gerektirir ve bunun hayata geçirilebilmesi için yapılması gereken şey bilhassa etkin projeler ve gerçeğe dönük bir anlam içeren istihdam hamleleridir. Nitekim Tcherneva (2012:69), Keynes'in "[p]lanlar büyük ve kayda değer olmalıdır; ancak aceleci olmamalıdır. Roma bir günde inşa edilmedi" sözünü hatırlatarak yine bu duruma dikkat çeker.

Toparlamak gerekirse, maliye politikasındaki ilk amaç kamu politikalarını alt gelir grupları lehine tasarlayarak tam istihdam hedefini tekrar öncelikli hale getirmek şeklinde olmalıdır. Dahası, toplam talep değil hedeflenmiş efektif talep esas alınmalı ve çıktı açığındansa emek açığını kapatmak üzerine yoğunlaşılmalıdır. Böylelikle istihdamı tali bir sonuç olarak gören büyüme ve yatırım yanlısı politikalar terkedilecek ve istihdam temelli bir strateji hayata geçirilerek daha sağlıklı bir bölüşüm söz konusu olabilecektir. Bu tip politikalar yalnızca kriz ya da daralma dönemlerinde söz konusu olmayacak, bolluk dönemlerinde dahi uygulamada kalarak refahın artmasına hizmet edecektir. Böylelikle maliye politikasının etkinliği giderek artacak, yapısal işsizlik yok edilerek isteyen herkes iş sahibi olabilecek, yaratılan istihdam ile birlikte uzun dönemli bir refah ortamı yaratılarak makroekonomik istikrar tesis edilebilecektir. Nitekim Keynes'in ve Minsky'nin farklı yollardan ulaşmaya çalıştığı nokta öz itibarıyla birbirine yakındır ve bu yaklaşımlar yerleşiklik kazanmış ve krizle birlikte giderek sorgulanır hale gelmiş olan statükoyu yıkmak için oldukça kullanışlı bir çerçeve sunmaktadır.

Öte yandan, bu tür farklı yaklaşımların bugüne dek hiç tartışılmadığı ya da uygulanmadığı, uygulanıp da başarılı olmadığı şeklinde sıklıkla kullanılan anaakım argümanlara da bir karşı çıkış olanağı söz konusudur. Nitekim Mitchell'in önerdiği "buffer stock istihdam modeli" (Mitchell, 1998), Forstater'in "yeşil istihdam modeli" (Forstater, 2006), Gordon'un "iş garantisi" (Gordon, 1997) ya da Harvey'in "doğrudan iş yaratımı modeli" (Harvey, 2000) söylenegelen standart argümanların doğruluğunu tartışmaya açmakta ve farklı bir politika analizi ve uygulamasını mümkün bir seçenek olarak göstermektedir.

Ayrıca, yukarıda bahsedilen örneklerin yalnızca kuramsal bir arayış ya da uygulamada karşılığı olmayan analizler olduğu şeklinde iddialar şüphelidir. Nitekim 2001 krizinden sonra Arjantin'de toplumun geniş kesimlerinin taleplerinden sonra oluşturularak uygulanan ve hane halkının kadın ya da erkek liderine günlük en az dört saat çalışma sonrası aylık yüz elli pezo verilmesini sağlayan "Jefes Planı", 2005 yılında Hint Parlemtosu'nda kabul edilerek Hindistan'ın altı yüz bölgesinden iki yüzünde her bir bireyin bir yıl içerisinde en az yüz gün kırsal kamu projelerinde istihdam edilmesi zorunluluğunu öngören "Ulusal Kırsal İstihdam Garantisi Yasası" ya da Fransa'da pilot olarak 2005 yılında uygulanmaya başlanan "CTP programı" bu konuda son derece faydalı bir çerçeve

sunmakta ve yerleşik yanılırları sorgulanır kılmaktadır (Kaboub, 2007; Kostzer, 2008; Tcherneva, 2014).¹

III. ÇELİŞKİNİN ÖTEKİ YÜZÜ: ŞEKİL DEĞİŞTİRME TEHLİKESİNE KARŞI ALTERNATİF ÖNERİLER

Çalışmada bu zamana dek ortaya konulan argümanların gerçek hayatta herhangi bir bağlantısının olmadığı iddiasının önüne önceden geçmek adına makul ve anlamlı öneriler yapılmasının gerekliliği açıktır. Nitekim Harvey'in (Harvey, 2015) açtığı patikadan ilerlemiş ve çelişkinin yaratıcı bir biçimde kullanılarak verimli bir değişim için kaynak olabileceği iddiasında bulunmuştuk. Harvey'in de üzerinde ısrarla durduğu üzere çelişkiler tümünden yok olmayarak şekil değiştirebilir; hatta daha da güçlenerek yoluna devam edebilir. O halde görüngünün altında devam eden, hatta krizle birlikte tümüyle görünür hale gelmiş tehlikelerin bir daha gerçekleşmemesi adına alınacak önlemler çalışmada bu zamana dek ele alınan argümanları destekleyecektir. Yukarıda ifade edilenler Nisan 2013 ile Haziran 2013 arasında Birleşik Devletler bankalarının 42,2 milyar dolarla tarihteki en yüksek kâra ulaşmaları ya da en büyük beş hedge fon yöneticisinin krizi izleyen yılda her birinin ayrı ayrı 3 milyar dolardan fazla kazanması ile somutlaştırılabilir (Ross, 2015; Harvey, 2015). Bu doğrultuda eşitsizlik temelli politika önerilerinin bağlamını genişletmek ve yalnızca toplumun alt-orta grupları lehine politikalar dizayn etmenin yanı sıra üst gelir gruplarını da içerecek bir biçimde analizi ilerletmek gerekmektedir.

21. Yüzyılda Kapital çalışmasıyla birlikte ciddi bir ilgi uyandıran Piketty de yukarıda bahsettiğimiz çelişkilere dikkat çekerek temel bir soruyu gündeme getirmekte ve şu soruyu sormaktadır:

“Özel sermayenin birikim dinamikleri, Marx'ın 19. Yüzyılda inandığı gibi, sermayenin kaçınılmaz olarak bir avuç zenginin elinde yoğunlaşmasına mı yol açıyor? Yoksa büyüme, rekabet ve teknik ilerlemenin dengeleyici güçleri, 20. yüzyılda Kuznets'in düşündüğü gibi, gelişmenin ileri evrelerinde eşitsizliklerin azalmasına ve ahenkli bir istikrara mı yol açıyor?” (Piketty, 2014:1).

Kuznets'in büyümenin ilk evrelerinde eşitsizlikte artış yaşanması olgusunun büyümenin ilerleyen safhalarında azalma eğilimine gireceği öngörüsü geçmiş yüzyıla baktığımızda geçersiz görünmektedir. Nitekim öngörülenin aksine bölüşümdeki bozulma aşırılaşmaya başlayarak tarihin tecrübe ettiği en yüksek eşitsizlik seviyelerine ulaşmıştır. Bu argümanı detaylandırmak mümkündür. Nitekim Piketty'e göre (2014:626), özel sermayenin getiri oranının gelir ve üretimdeki artış oranından daha büyük olması gerçeği eşitsizlikte bozulmayı arttırarak geçmişte biriktirilmiş servetin üretimden ve ücretlerden çok daha yüksek düzeyde büyüdüğüne işaret eder. Sermaye bir kez oluştuktan sonra üretim artışından hızlı bir biçimde kendini yeniden üreterek rantiyeye dönüşür ve emeğinden başka hiçbir şeye sahip olmayanlar üzerinde hakimiyet kurma eğilimine girer. Bu açıdan baktığımızda zenginliğin paylaşımının giderek daha az elde yoğunlaştığını ve özel servet merkezli bir kapitalizm türünün ortaya çıktığını

¹ Kuramsal arayışların ötesine geçen gerçek yaşam pratiği olarak da tanımlanabilecek bu tür yöntemlerin sonuçları bakımından değerlendirildiği çalışmalar için bkz. Tcherneva (2013b) ve Tepepa (2019).

söylemek mümkündür. Bu durumda, bölüşümün iktisadi analizdeki merkezi yerini yitirdiği göz önüne alındığında bu çalışmada yer verilen sorunlara kalıcı bir çözüm bulunamadığı gerçeği ortaya çıkar.

Bu doğrultuda Piketty (2014:509-516) krizlerin tüm acımasızlığına rağmen bir faydası olabileceği görüşü temelinde modern bir yeniden dağılımın mümkün kılınabileceğini iddia etmektedir. Bu görüşe göre, en yüksek gelirler ya da en büyük servetler üzerindeki vergi oranının hissedilebilir ölçüde artması yahut düşmesi eşitsizliklerin yapısında ciddi bir değişiklik yaratacaktır. O halde, vergi alanındaki en ilerici icatlardan biri olan artan oranlı gelir vergisinin sosyal devletin ayrılmaz bir parçası olarak oynadığı rolün yirmi birinci yüzyılda da varlığını sürdürmesi ilk olarak hedeflenmelidir. Ancak, yirminci yüzyıldaki vergi sistemini ve sosyal sistemi yeniden düşünmek ve günümüze uyarlamaya çabalamak tek başına yeterli değildir (Piketty, 2014:543).

Günümüz kapitalizminin sürekli bir biçimde kendini yenileyerek sömürü oranını arttırması iktisat ve maliye politikası araçlarının da güncellenmesi gerektiğini ortaya çıkarır. Finansın ve servetin hegemon güç olarak belirlediği neoliberal bir düzenekte özellikle kriz sonrasında toplumsal ilerlemenin bir çıkmaza girdiği düşüncesinin yaygınlaşmasından hareketle (Dumenil ve Levy, 2015:165) düşünme biçimimizi her zaman olduğundan daha da farklılaştırmak ve yeni araçlar keşfetmek gerekmektedir.

A. Piketty'nin Faydalı Ütopyası: Sermaye, Servet ve Vergileme

Kriz sonrasında arzu edilen makroekonomik görünüme bir türlü ulaşamaması, eşitsizlik düzeylerindeki aşırılaşmanın toplumun hemen hemen tüm kesimleri arasında kabul görmesi ve kalıcı bir durgunluk ile kapitalizmin baş başa kaldığı gelişmeleri dikkate alındığında daha önce dile getirilen düşünce biçimlerinin değiştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Krizin üzerinden on yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen gerilemenin bir türlü tersine çevrilememesi de dikkate alındığında politikaların daha yapısal bir eleştiri geleneği içerisinde ele alınması ve reformist önerilerin radikal bir düzleme taşınması gerekliliği açık belirmektedir. Bu bölüm temel olarak bu arayışın önemli uğraklarından biri olan Piketty'nin “servete dayalı kapitalizm” (*patrimonial capitalism*) ve sermayenin vergilendirilmesi kavramlarını ele alacaktır.

Piketty'e göre (2014:175), zenginliğin doğası tümüyle değişime uğramış olsa da sermaye birikimi ve milli gelir arasındaki ilişkide toplumsal açıdan herhangi bir değişime tanıklık etmek mümkün görünmemektedir. “Kapitalizmin ikinci temel yasası” (Piketty, 2014:176-177) olarak ele alınan “ $B=s/g$ ” denkliği ergin kapitalizmin eriştiği aşamayı son derece açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu formülasyonun öne sürdüğü iddia şu şekildedir:

“Eğer bir ülke her yıl milli gelirinin yüzde 12'si kadar tasarruf ediyorsa ve milli gelirinin büyüme oranı yıllık yüzde 2 ise, sermaye/gelir oranı yüzde 600'e eşit olacaktır. Söz konusu ülke altı yıllık milli geliri karşılığı sermaye biriktirecektir” (Piketty, 2014:176).

Bu durumda, tasarruf eden ve yavaş büyüyen ülke uzun vadede ciddi bir sermaye birikimine tanıklık edecek ve “[d]urgun olan bir ekonomide geçmişten

gelen varlıklar doğal olarak aşırı önem kazanacaktır” (Piketty, 2014:178). Özel sermayenin neoliberal dönüşümden bu yana sürekli bir büyüme yaşaması ve devletin uyguladığı destekleyici politikalar ile sistematik olarak servetin özel kesime aktarılması fenomenleri göz önüne alındığında “servete dayalı kapitalizm” kavramı ve bu bağlamda gündeme getirilecek olan politika önerileri analizimiz için son derece verimli tartışma alanları açacaktır.

Servete dayalı toplumun doğurduğu sonuçlar toplumsal etkiler bağlamında da tartışılabilir. “Rantiye toplumu” (Piketty, 2014:281) olarak da kavramsallaştırılabilecek patrimonial bir kapitalizmde miras yoluyla edinilmiş servet ve servet yoğunlaşması aşırılaşan bir görünüme bürünür ve miras ya da servetin getirdiği refah düzeyine emeğin kullanımı ile ulaşmak mümkün olmaz. Nihayetinde kişi toplumsal hiyerarşinin üst kısımlarına bireysel emek ve yetenek ile çıkabileceğine olan inancını kaybeder. Piketty’nin (2014:257-258) sorduğu şekliyle “[b]öyle bir toplumda insan neden çalışmak ve ahlaklı davranmak istesin ki?” Çalışmada daha önce verili gerçeklikler olarak saptanan ve toplumun büyük kısmının neredeyse hiçbir varlığa sahip olmadığı bir toplumsal düzende biriktirilmiş servet (miras), tasarrufun önüne geçecek ve “geçmiş geleceği yutacaktır” (Piketty, 2014:571). Aynı şekilde, sermayenin getiri oranının ekonominin büyüme oranından büyük olduğu bir toplumda –ki bugün yaşanan tam olarak budur– geçmişte elde edilmiş olan servet katlanarak büyüyecek ve çalışmayla elde edilen serveti geride bırakacaktır (Piketty, 2014:407-408). Böyle bir miras toplumunda geniş toplumsal kitlelerin iyi bir maddi yaşam standardını yakalaması olası görünmemektedir ve bu durum yalnızca iktisadi açıdan sonuçlar doğurmayacak, sosyal ve politik düzlemde ciddi sorunları beraberinde getirecektir.

Yukarıda genel hatlarıyla ele alınan servet-merkezli ve aşırı eşitsizlikleri besleyen kapitalizmde alternatif politika önerileri hangi bağlamda ele alınabilir? Bu soruya verilebilecek ilk genel yanıt üretimde ve bölüşümde eşitlikçi ve yirmi birinci yüzyıla uygun bir sosyal devlet anlayışının oluşturulmasının gerekliliğidir. Bu gereklilik Piketty’nin “sosyal devleti yıkmak değil, modernleştirmek” (Piketty, 2014:51) iddiasında somutlaşır. Böyle bir devlet anlayışı ise eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir rol oynayacak olan artan oranlı gelir vergisini gerektirmektedir. Özetle, içinde bulunduğumuz yeni yüzyılda ele alınması gereken ilk araçlar “sosyal devlet” ve “artan oranlı gelir vergisi”dir. Ancak, küreselleşmiş ve finansın hegemonyasına girmiş olan servete dayalı kapitalizmde bugünün sorunlarına uygun yeni açılımların ele alınması gerekmektedir.

Piketty’e göre (2014:560-561), küreselleşmiş finansal kapitalizmin kontrol altına alınması için ideal araçlardan başlıcası, sermayenin artan oranlı bir vergiye tabi tutulmasıdır. Sermayeden küresel bir vergi almak bir ütopya olsa bile bu ütopya, alternatif çözüm önerilerinin gündeme gelmesinde ilerici bir rol oynayarak yeni bir toplumsal düzenin tesisi için öncül olacaktır. Sermayeden vergi alınması fikrinin yakın zamanda ciddi bir politika önerisi olarak ele alınması (Auerbach ve Hassett, 2015) göz önüne alındığında uygulanabilir bir politika çerçevesinin somutlaştırılması mümkün görünmektedir. Küresel servetten yıllık olarak artan oranlı bir sermaye vergisi olarak özetleyebileceğimiz Piketty’nin önerisi servete

aşırı ve sürekli bir yoğunlaşmaya yol açan sistematüğün önüne geçilmesini hedeflemektedir. Piketty'e göre:

“Servet eşitsizlikleri başlangıçta nasıl meşrulaştırılmış olursa olsun, servetler katlanır ve bu artış tüm sınırları aşar ve kamu yararı bağlamındaki her tür olası akılcı mazeretin önüne geçer. [...] servet hiç bir yere kaybolmaz ve katlanarak artar, bu sürece artan oranlı küresel bir vergi konulması girişimci dinamizmini ve uluslararası ekonomik açıklıkları korur ve patlamaya hazır bu süreci demokratik olarak denetlemenin tek yoludur” (Piketty, 2014:478).

Bu öneriyi detaylı bir politika aracı olarak ele alacak olursak en uygun vergi tarifesinin ne olacağı ya da böyle bir tarifeyle ne türden bir vergi geliri elde edileceği hususuyla analize başlayabiliriz. Nitekim Piketty ilk olarak sermaye vergisinin hiçbir şekilde mevcut vergi kaynaklarının yerine geçmeyeceği ve milli gelire olan katkısının ihmal edilebilir bir düzeyde olacağını belirtir. Böyle bir vergi almaktaki temel ve değişmez olan amaç sosyal devleti finanse etmek değil, kapitalizmi kontrol altına alarak bölüşümdeki bozulmanın önüne geçebilmektir. Sermayeden alınacak artan oranlı bir vergi ile bir yandan eşitsizlikteki durdurulamaz artış dizginlenecek; öte yandan da krizlerin önleneyeceği türden bir makroekonomik yapı inşa edilecektir (Piketty, 2014:563).

Yirmi birinci yüzyıla uygun ve ilerici bir politika önerisi olarak kavramsallaştırılan bu yeni düzenekte demokratik ve finansal şeffaflık hedefi önemli uğraklardan biridir. Sermayeden alınacak küresel bir vergi çok küçük bir oranda olsa bile böyle bir vergi ile servetler hakkında resmi bilgi edinmemizin yolu açılarak güvenilir ve resmi bir istatistik veri tabanı elde edilebilir. Sermayenin vergilendirilmesi servette şeffaflığın yolunu açar, herkes sahip olduğu tüm aktifleri sorumlu finans otoritelerine bildirmek zorunda kalır ve finansal bir kadastronun oluşması sağlanır. Nitekim gayri resmi bilgiler ışığında finansal varlıklar ve bu finansal varlıkların yol açtığı krizler üzerine anlamlı bir tartışma yaratma olanağı yoktur bu yokluk durumunda alınacak tedbirler yetersiz kalacaktır (Piketty, 2014:563).

Sermayenin vergilendirilmesinin temel amaçlarından biri de çeşitli varlık türlerinin tanımlarının netleştirilmesi ve aktif, pasif ve net varlık üzerinde bir değerlendirme yapılmasına olanak tanınmasıdır. Böylelikle, vergi daireleri birincil görevlerini yerine getirmek amacıyla vatandaşların servetlerini hesaplamak durumunda kalacak ve mükelleflerin bilgi verme zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Böyle bir durumda ekonomik faaliyetler hukukî bir çerçeveye oturacaktır (Piketty, 2014:565). Piketty'nin son derece önemli olarak nitelendirdiği bilgi verme zorunluluğu beyan esasına dayanmak durumundadır ve bu beyan sistemi tüm finansal aktifler için uygulanmalıdır. Fransa örneğinden yola çıkan Piketty'e göre Fransa'da devlet kimin hangi değerinde bir daire ya da hisse senedi portföyü olduğunu bilir; bireyin tüm aktiflerini içeren bir beyanname bireye gönderilir ve bireyin herhangi bir düzeltme ya da ekleme yapıp yapmayacağı sorusu sorularak her vatandaş sisteme dahil edilir (Piketty, 2014:570-576).

Bilgilerin otomatik paylaşımı hususu da yukarıda ele alınan somut politika önerileri bağlamında son derece faydalı görünmektedir. Bilgilerin otomatik paylaşımı uluslararası düzlemde uygulanmalı ve yurt dışı yerleşik bankalarda

tutulan aktiflere ilişkin bilgilerin kayıt altına alınması sağlanmalıdır. Böyle bir durumda, yurt dışında bir bankada hesabı bulunan ya da bir kazanç elde eden vergi mükellefinin bilgileri bireyin kendi ülkesindeki otoriteler ile paylaşılır. Böylelikle hem ulusal hem uluslararası bir finansal şeffaflığın temin edilmesinin de yolu açılır (Piketty, 2014: 581).

Piketty'nin somutlaştırdığı genel çerçevenin temel amacını bir kez daha ifade etmekte fayda vardır. Sermayenin artan oranda küresel olarak vergilendirmeye tabi tutulmasıyla hedeflenen ilk aşamada uluslararası üst düzey bir demokratik ve finansal şeffaflık elde edilmesidir. Böyle bir verginin uygulanması günümüz patrimonyal kapitalizmi için gerekli olarak kavramsallaştırdığımız sosyal devleti finanse etmek amacını taşımaz. Amaç, “[e]şitsizlikte sonsuz artışı ve servetteki sınır tanımayan ıraksama kuvvetlerini durdurmak, diğer yandan finansal piyasalar ve bankacılık sektöründeki krizleri önleyecek düzenlemeler getirmektir” (Piketty, 2014:563). Özetle, dramatik bir hızda artış gösteren eşitsizlik sorununun durdurulması ve sermayenin/servetin yoğunlaşmasının önüne geçilmesi yalnızca sermaye vergisinin uygulanmasıyla mümkün olmayacak olsa da, günümüz patrimonyal kapitalizmde başlangıç için ilerici ve yeni bir alternatif olarak değerlendirilmelidir.

B. Piketty'nin Çabasına Katkı: Bağlamı Genişletmek

Piketty'nin önerdiği yeni izlek, genel olarak beyhude bir çaba olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu görüşe göre, finansallaşmış kapitalizm ile mücadele etmek mümkün değildir; çünkü her daim daha az vergi ve kural koymayı teklif edecek olan ülkeler belirecektir. Hardt ve Negri'nin kavramsallaştırdığı sermayenin mekansızlaşarak yersiz yurtsuzlaşması olgusundan hareketle (Aktaran Emirgil, 2010:225) sermaye kendine huzurlu bir sığınak bulmayı başaracak ve sermayenin vergilendirilmesi ortadan kalkmaya mahkum bir uygulama olmaktan öteye geçemeyecektir (Zucman, 2015:11). Bu kısımda ele alınacak olan alternatif izlek, vergi kaçırmanın giderek yaygın bir pratik haline gelmesi ve kontrol mekanizmalarının vergi kaçakçılığı ile olan mücadelede zayıf kalması gerçeklerinden yola çıkarak yenilikçi bir yaklaşımı ele alan Gabriel Zucman'ın vergi cennetlerine ilişkin yaptığı çalışma ve sunduğu önerilerdir.

Zucman (2015), her şeyden evvel tüm olumsuz gelişmelere rağmen gidişatı tersine çevirebilmenin mümkün olduğunu iddia ederek iyimser bir bakış açısı geliştirmeye çalışır. Nitekim tüm dünyada menkul kıymetlerin kayıt altına alınması ve finansal bir kadastro hazırlanması ile birlikte bu sorunun çözümüne yönelik etkili bir mücadele yöntemi hala mümkündür. Dünyanın finansal bir kadastrosunun çıkarılmasına eşlik edecek olan diğer bir öneri ise ülkeler arası otomatik bilgi akışının sağlanması ve otomatik veri bildirimini kuralının uygulanmaya konulmasıdır. Ancak vergi cennetleri meselesinin temelde politik olduğu iddiasından hareket eden Zucman, tek bir ülkenin bu konuda yapabileceği bir şey olmadığını söyleyerek uluslararası güç dengesinin bu hususta etkin bir işlev göreceğini öngörür. Nitekim vergi cennetleri yalnızca milyarlarların servetini gizlemekle kalmamakta, diğer ülkelere de zarar vermektedir. Bu denli bir zararla baş etmenin yolu ise sınırları kapatarak korumacılık uygulamasına geri dönmek

değil, vergi ile ilgili sorunları ticaret politikasının merkezine alarak vergi cennetlerini yenilgiye uğratmaktadır. Dünyadaki finansal servetlerin –iyimser bir tahminle– yüzde sekizi vergi cennetlerinde tutulmaktadır ve bu oran Avrupa Birliği’nde yüzde on iki seviyelerine ulaşmaktadır. Kaba bir hesapla, bankacılıkta müşteri sırrı uygulaması sayesinde mümkün olan vergi kaçakçılığının engellenmesi durumunda Fransa’nın kamu borcu yüzde doksan dört seviyesinde değil, yüzde yetmiş seviyesinde gerçekleşebilecektir (Zucman, 2015:15-20). Krizden sonra kamu borcunun bahane edilerek borç sorunlarıyla uğraşan ülkelere kemer sıkma politikalarının dayatılması gerçeği dikkate alındığında, basit gibi görünen bir sorunun çok yönlü olduğu ve ciddi sonuçlar doğurduğu ortaya çıkar.

Çözüme ilişkin oluşturulacak genel çerçevenin detaylandırılarak somut bir öneri haline gelmesi oldukça önemlidir. Bu doğrultuda hazırlanacak olan politika önerisi Zucman’a göre iki temel ilke etrafında oluşturulmalıdır; yaptırım ve kontrol (Zucman, 2015:101). Güç dengesinin büyük ülkeler ve oluşumlar etrafında şekillenmiş olduğu hesaba katıldığında tutarlı bir yaptırımın hiç de imkansız olmadığı görülür. Guatemala Cumhuriyeti ya da Jersey Adası gibi mikro vergi cenneti olarak ilan edilen ülkelere yaptırım uygulamak halihazırda kolaydır. Nitekim böyle bir uygulamayı Fransa uzunca bir zamandan bu yana sürdürmektedir. Ancak İsviçre, Hong Kong, Lüksemburg gibi daha büyük ölçekli vergi cennetleri ile mücadele etmek daha detaylı bir eylem planı üzerinde mutabık olunması gerekliliğini ortaya çıkarır. Bu tip ülkeler finansal merkez mertebesine ulaşmış ve dokunulmazlık kalkanına bürünmüşlerdir. O halde bu tip ülkeleri farklı türden bir politika ile dize getirmekte fayda vardır: “mal ticaretine yönelik hamleler” (Zucman, 2015:105-109).

Zucman’a göre (2015:105-109) vergi cennetleri serbest ticarettten mahrum kalmayı göze alamazlar. Bu ülkelerin uzmanlaşma alanları tümüyle finans üzerinedir ve küresel serbest ticarete olan bağları –Zucman bunu yumuşak karınları olarak adlandırır– hedefe oturtulduğunda bu tip ülkeler eriyip gitmeye mahkûmdur. Örneğin Almanya, Fransa ve İtalya, İsviçre’nin toplam ihracatının yüzde otuz beşini oluştururken; bu üç ülkenin ihracat düzeylerinde İsviçre’nin etkisi son derece semboliktir. Açıkça görülmektedir ki güç dengesi bu üç ülke lehinedir ve bu ülkeler İsviçre’den ithal ettikleri mallar üzerinde yüzde otuz oranında bir vergi uygulaması durumunda İsviçre bankaları vasıtasıyla kaçırılan vergi tutarı telafi edilecektir.

Tablo 1: Vergi Cennetlerini Dize Getirmek İçin Kurulacak Koalisyonlar

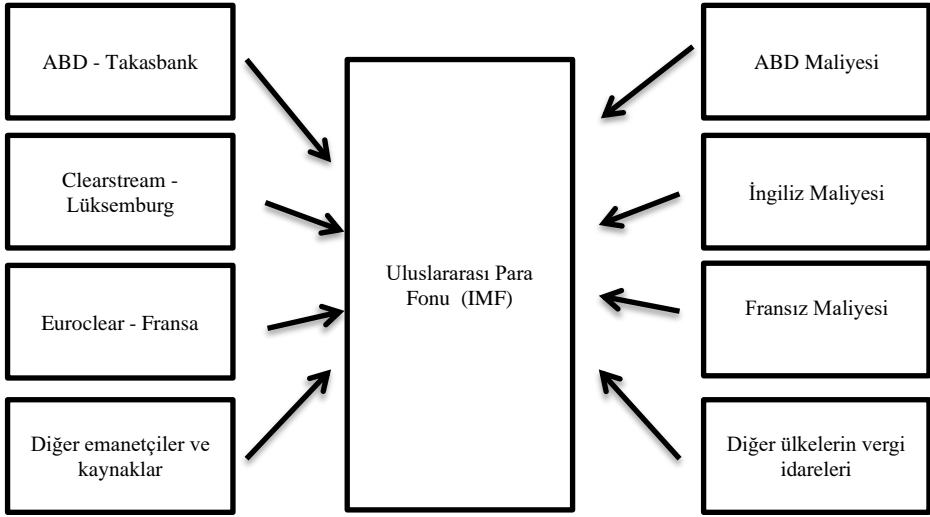
	Off-shore servetler (milyar)	Müşteri sırrından el edilen kâr (%GYSİH)	Optimum koalisyon	Uygulanacak gümrük vergisi oranı
İsviçre	1,800	3	Fransa, Almanya, İtalya	30
Hong Kong	750	3	ABD, Almanya, İngiltere, Fransa	50
Singapur	750	4	ABD, Almanya, İngiltere, Fransa	55
Lüksemburg ²	500	9	Fransa, Almanya, Belçika	40
Bahamalar ve Cayman Adaları	500	40	ABD, Kanada	100

Kaynak: Zucman (2015:114).

²Lüksemburg örneği esasında daha derinlikli bir analize ihtiyaç duymaktadır. Nitekim ilgili ülke AB üyesidir ve gümrük yaptırımlarına maruz kalmamaktadır. Bu nokta Zucman tarafından da dile getirilmiş ve konuya ilişkin ayrı bir bölümde yer verilmiştir.

Uygulanacak olan eylemin temel bağlamı en genel anlamda küresel bir finansal kadastrodur. Küresel bir finansal kadastro uygulaması ile dünya üzerinde dolaşıma sokulan her türden hisse senedi, bono vb. menkul kıymet kayıt altına alınarak bu kıymetlere kimin sahip olduğu konusunda bilgi sahibi olunabilecek ve vergi kaçırmaya yönelik eylemlerin önüne geçilebilecektir. Böyle bir mekanizmanın işlerlik kazanabilmesi ve denetlenmesinin sağlanabilmesi için en ideal kurumun Uluslararası Para Fonu (IMF) olduğunu iddia eden Zucman'a göre dünyanın finansal kadastrounun çıkarılması için Şekil 1'deki sistematige ihtiyaç vardır.

Şekil 1: Dünyanın Finansal Kadastro

Kaynak: Zucman (2015:127).

Yukarıdaki şekil yardımıyla Zucman'ın sistematigini irdelemek mümkün görünmektedir. Buna göre, herhangi bir müşteri hisse senedi sattığında bu müşterinin hesabına borç kaydedilirken hisse senedini satın alan müşterinin banka hesabına da alacak olarak kaydedilir. Bu kağıt parçaları bir kere depolandıktan sonra tamamıyla demateryalize olurlar ve o andan itibaren kimin elinde ne tuttuğunun kaydını bilgisayarlar aracılığıyla ülkelerin takasbankları tutar. Ancak vatansız tahvillerin ortaya çıkmasıyla beraber ortaya çıkan boşluk Clearstream, Euroclear gibi şirketler tarafından yürütülmekte ve bu şirketler küresel finans kayıtlarını tutmaktadırlar. Bu doğrultuda IMF, dünya üzerinde dolaşan menkul kıymetlerin bilgisayar kayıtlarına dayanarak küresel olarak işlemlerin kaydını tutmalı ve takip etmelidir. Örneğin ABD'li menkul kıymetler için ABD Takasbank (*Depository Trust Corporation*), yeri yurdu belli olmayanlar için Euroclear ya da Clearstream ve hatta diğer ulusal takasbankların bilgisayar kayıtlarından yararlanılmalıdır.³ Toparlamak gerekirse, finansal bir kadastro oluşturulmadan

³ Gerçekçi ve yeni bir eylem planının yaptırım ve kontrol ilkeleri üzerinden ilerlemesi gerektiğini savunan Zucman'ın önerdiği uygulamaların karşısında önemli engeller bulunmaktadır. Vergi cenneti konumundaki devletlerin kolayca boyun eğmelerinin mümkün olmadığı farkında olan Zucman (2015), yine de güç dengesinin büyük devletler açısından bir avantaj olduğundan yola çıkarak finansal ve ticari yaptırımların önemine vurgu

giderek zenginleşen kesimin kontrol altına alınması mümkün olmaz. Bu kesim hem varlıkları için vergi ödememekte, hem de varlıklarını diledikleri gibi dolaşıma sokarak vergi ödemedikleri varlıklarından da kazanç elde etmektedir. Bu da bizi eşitsizliklerin hüküm sürdüğü, eşitlikçi olmayan düzenin doğal kabul edildiği ve büyük servet sahiplerinin çıkarlarına dayanan bir plütokrazi anlayışının hükümran olduğu bir sisteme evirir ki halihazırda bu durum yeterince yerleşiklik kazanmıştır.

SONUÇ YERİNE: KELİME DAĞARCIĞININ YETERSİZLİĞİ VE YENİ OLANAKLAR

Bu çalışma, temelde krizle birlikte iktisadî kelime dağarcığının kriz sonrası açılacak olan ufukların anlaşılmasında yetersiz kaldığı iddiasından hareket etmekte ve krizin yarattığı çelişkilerin verimli bir biçimde kullanılmasının önemini imlemektedir. Kriz ile birlikte bölüşüm sorununa ilişkin yalnızca bütünlüklü bir çerçeve çizmenin değil, aynı zamanda çözüme ilişkin bir şeyler söylemenin önemini belirten bu çalışmada yalnızca sorunu ortaya koymanın yeterli olmadığı, krizden çıkış biçiminin gelecek krizlerin tohumlarını bağrında taşıdığı şeklinde Harvey’in yaptığı saptama önemli bir işlev kazanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın üzerine inşa edildiği iddia, anaakım iktisat tarafından şekillendirilen vizyonun yetersiz bir çerçeve sunduğu ile sınırlı değildir. Aynı zamanda, geleneksel toplam talep yönetimi şeklinde ele alınan Keynesyen politika setinin –post-Keynesyen bir vurgu ile– *pseudo* bir yaklaşım olduğu vurgusudur. Standart Keynesyen akılcılaştırmanın bir kriz içerisinde olduğu ve “Keynesyen akılcılaştırmayı akılcılaştırmak” şeklinde formüle edilebilecek Gorz ifadesi böyle bir vurguyu bir adım öteye taşır. Samuelson iktisadından bu zamana kadar yapılan çoğu Keynesyen analiz esasen neoklasik bir Keynesyen teori inşa etmiştir. O halde Keynes’teki radikal özün ortaya çıkarılması ya da yeniden formüle edilmesi gerekmektedir. Maliye politikasının geleneksel köklerinden kopartılarak “aşağıdan yukarıya” şeklinde tasarlanmasını öngören post-Keynesyen yazın bu noktada verimli bir tartışmayı açmakta ve büyümeyi önceleyerek çıktı açığını kapatmayı hedefleyen teorilere karşı çıkmaktadır. Daha fazla toplam taleptense daha adil bir bölüşüme duyulan ihtiyacı imleyen bu anlayış, emek açığını kapatmaya odaklanarak istihdam temelinde bir efektif talep önerisi üzerine inşa edilir. Böylelikle istihdamı tali bir amaç olarak gören yerleşik inanç tümüyle tersine çevrilir ve her aşamada mümkün olan en kısa zamanda işsizlere ayırım gözetmeksizin derhal istihdam yaratılması temel bir politika önerisi şekline dönüşür.

Gelecek vizyonunu temel bir öncelik haline getirmeye çabalayan bu çalışma, devleti ve ekonomiyi yeniden yapılandırmak için Piketty ve Zucman’ın birbirini tamamlayan önerilerini de gündeme getirmektedir. Piketty’nin sermayeyi vergilendirme düşüncesi ve Zucman’ın vergi cennetleri ile mücadelede önerdiği

---

yapmaktadır. Vergi cennetlerinin olmadığı bir kapitalizm tahayyülünün ütopya olduğu düşüncesini benimseyen ve vergi cennetleri ile girilen mücadelenin baştan kaybedilmiş bir savaş olduğunu düşünen kesime karşı Zucman ısrarla güçlü devletlerin oluşturduğu uluslararası güç dengesine ve bu devletlerin ortaklaşa yaptırım gücüne atf yapmaktadır.

yapıcı izlek patrimonyal kapitalizm karşısında ilerici öneriler olarak işlevselleşmektedir.

Çalışmanın post-Keynesyen teori içerisindeki tartışmalardan beslenerek öne sürdüğü ilerici tartışmalar ve Piketty-Zucman temelinde ele aldığı uygulamaya dönük öneriler kapitalizmi içinde bulunduğu krizden çıkararak daha eşitlikçi bir toplumsal düzenin önünü açacak yegâne çözümler olarak görülmemelidir. Organik bir sistem olarak kapitalizm, uzunca bir süredir bireysel ve toplumsal alışkanlıklarımıza nüfuz etmiş durumdadır. Lebowitz'in somutlaştırdığı şekliyle “[e]ski alışkanlıklar yavaş yavaş ölür” ve “[t]üm yeni sistemler ortaya çıktıklarında kaçınılmaz olarak kusurludur: Her yönleriyle, iktisadi, ahlaki ve entelektüel olarak eski toplumun doğum lekeleriyle damgalanmışlardır” (Lebowitz, 2016:242). Bu durumda, geçmişin kapitalizm etrafında şekillenen iddialarına karşı çıkan düşünsel ve pratik mücadeleleri ileri taşıyarak “düşüncenin güzergahını değiştirmek” ve bireysel/toplumsal yaşantımıza nüfuz eden alışkanlıkları ters yüz etmek nesnel bir zorunluluk halini almaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Yönetim ve Ekonomi Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı Araştırma Görevlisi Metehan Cömert tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Alesina, A. (2012), “Fiscal Policy after the Great Recession”, International Atlantic Economic Society, 40, 429-435.
- Arestis, P. (2009), “New Consensus Macroeconomics: A Critical Appraisal”, The Levy Economics Institute Working Papers, 564.
- Arestis, P. ve Sawyer, M. (2008), “New Consensus Macroeconomics and Inflation Targeting: Keynesian Critique”, *Economia and Sociedade*, Özel Sayı, 17, 631-656.
- Auerbach, A.J. ve Hassett, K. (2015), “Capital Taxation in the Twenty-First Century”, *American Economic Review: Papers & Proceedings*, 105(5):38–42.
- Aydınolat, E. ve Kara, M. (2010), *Görünmez Adam Smith*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ball, L. ve Mankiw, N. G. (2002), “The Nairu in Theory and Practice”, *Journal of Economic Perspectives*, 16 (4), 115–136.
- Bernanke, B.S. (2000), “Japanese monetary policy: a case of self-induced paralysis?”, in Ryoichi Mikitani and Adam S Posen (der), *Japan's financial crisis and its parallels to US experience*, Institute for International Economics.
- Blecker, R.A. (2016), “The US Economy Since The Crisis: Slow Recovery and Secular Stagnation”, *European Journal of Economics and Economic Policies: Intervention*, Edward Elgar Publishing, 13(2), 203-214.
- Caille, A. (2007), *Faydacı Aklın Eleştirisi*, İstanbul: İletişim.
- Delong, J.B. ve Summers, L. H. (2012), “Fiscal Policy in a Depressed Economy”, *Brookings Papers on Economic Activity*.
- Dumenil, G. ve Levy, D. (2015), *Büyük Yol Ayrımı: Neoliberalizme Son Noktayı Koymak*, İstanbul: İletişim.

- Emirgil, B.F. (2010), “Yeni Kapitalizm’de Emegi Sorunsallaştırmak: Emegin Maddi Olmayan Görünümleri”, *Çalışma ve Toplum*, 2010/1, 221-238.
- Fontana, G. (2009), “Whither New Consensus Macroeconomics? The Role of Government and Fiscal Policy in Modern Macroeconomics”, The Levy Economics Institute Working Paper, 563.
- Fontana, G. ve Gerrard, B. (2006), “The Future of Post Keynesian Economics”, *PSL Quarterly Review*, 59 (236), 49-80.
- Forstater, M. (2006), “Green Jobs: Public Service Employment and Environmental Sustainability”, *Challenge*, 49, 58-72.
- Gordon, W. (1997), “Job Assurance - The Job Guarantee Revisited”, *Journal of Economic Issues*, 21 (3), 817-825.
- Gorz, A. (2007), *İktisadi Aklın Eleştirisi*, İstanbul: Ayrıntı.
- Gürkan, C. (2016), “Maliye Teorisinde ve Politikasında Güncel Eleştirel Yaklaşımlar”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 6(2) , 22-36.
- Hahn, F.H. (1997), “Keynesian Economics and General Equilibrium Theory: Reflections on Current Debates”, *The Microeconomic Foundations of Macroeconomics içinde*, London, Macmillan.
- Harvey, C.R. (2008), “The Financial Crisis Of 2008: What Needs To Happen After TARP” https://papers.ssm.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1274327 (erişim tarihi: 03.04.2017)
- Harvey, D. (2015), *On Yedi Çelişki ve Kapitalizmin Sonu*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harvey, P. (2000), “Direct Job Creation”, içinde *The Commitment to Full Employment*, M.E. Sharpe.
- Husson, M. (2013), *On Derste Kapitalizm*, İstanbul: Habitus Kitap.
- Kaboub, F. (2007), “Employment Guarantee Programs: A Survey of Theories and Policy Experiences”, *The Levy Economics Institute of Bard College Working Paper*, 498.
- Kent, R.J. (2006), “A 1929 Application of Multiplier Analysis by Keynes”, *History of Political Economy*, 39(3), 529-543.
- Keynes, J.M. ve Skidelsky, R. (2015), *The Essential Keynes*, Penguin Classics.
- Kostzer, D. (2008), “Argentina: A Case Study on the Plan Jefes y Jefas de Hogar Desocupados, or the Employment Road to Economic Recovery”, *The Levy Economics Institute of Bard College Working Paper*, 534.
- Kotler, P. (2015), *Kapitalizmle Yüzleşmek: Sorunlu Bir Ekonomik Sisteme Gerçekçi Öneriler*, İstanbul: Mediacat.
- Lebowitz, M.A. (2016), “Sosyalizmin Geleceği ve Devlet”, Panitch L., Albo, G. ve Chibber V. *Socialist Register 2013 Strateji Sorunu içinde*, Yordam Kitap: İstanbul, 231-254.
- Lo, S. ve Rogoff, K. (2015), “Secular Stagnation, Debt Overhang and Other Rationales for Sluggish Growth, Six Years On”, *BIS Working Papers*, 482.
- Mitchell, W.F. (1998), “The Buffer Stock Employment Model and the NAIRU - The Path to Full Employment”, *Journal of Economic Issues*, 32 (2), 547-555.
- Mitchell, W.F. ve Mosler, W. B. (2001), “Fiscal Policy and Job Guarantee”, *Australian National University Discussion Papers*, 441.
- Okun, A.M. (1962), “Potential GNP: Its Measurement and Significance”, *Proceedings of the Business and Economic Statistics Section American Statistical Association*, 98-104.
- Piketty, T. (2014), *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Piketty, T. (2020), *Capital and Ideology*, London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Rauchway, E. (2015), *Moneymakers: How Roosevelt and Keynes Ended the Depression, Defeated Fascism, and Secured a Prosperous Peace*, Basic Books.
- Ross, A. (2015), *Krediokrasi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şen, H. ve Kaya, A. (2015), “Ekonomik Krizlerin Değişmeyen İmdatçısı: Maliye Politikası”, *Sosyoekonomi*, 23(23), 55-86 .
- Sennett, R. (2011), *Yeni Kapitalizmin Kültürü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Skidelsky, R. (2008), “The Origin of Keynesian Economics and Some Applications to Restructuring and Globalization”, Forstater M., Wray L.R. (der) *Keynes for the Twenty-First Century içinde*, New York: Palgrave Macmillan, 81-87.

- Tcherneva, P.R. (2008), “The Return of Fiscal Policy: Can The New Developments in the New Economic Consensus Be Reconciled with the Post-Keynesian View?”, The Levy Institute Working Paper, 539.
- Tcherneva, P.R. (2011), “Fiscal Policy Effectiveness: Lessons from the Great Recession”, Levy Economics Institute of Bard College Working Paper, 649.
- Tcherneva, P.R. (2012), “Permanent On-The-Spot Job Creation—The Missing Keynes Plan for Full Employment and Economic Transformation”, *Review of Social Economy*, 70(1), 57-80.
- Tcherneva, P.R. (2013a), “Reorienting Fiscal Policy: A Critical Assessment of Fiscal Fine-Tuning”, Levy Economics Institute of Bard College Working Paper, 772.
- Tcherneva P.R. (2013b) Beyond Full Employment: What Argentina’s Plan Jefes Can Teach Us about the Employer of Last Resort. In: Murray M.J., Forstater M. (eds) *Employment Guarantee Schemes*. Palgrave Macmillan, New York.
- Tcherneva, P.R. (2014), “Reorienting Fiscal Policy: A Bottom-Up Approach”, *Journal of Post Keynesian Economics*, 37 (1), 43-66.
- Tepepa, M. (2019), “Social Policy in Mexico and Argentina” Levy Economics Institute, Working Papers Series 921.
- Woodford, M. (1995), “Price-level Determinacy without Control of a Monetary Aggregate,” *Carnegie Rochester Conference Series on Public Policy*, 43:1-46.
- Wray, L.R. (2007), “Minsky’s Approach to Employment Policy and Poverty: Employer of Last Resort and the War on Poverty”, The Levy Economics Institute of Bard College Working Paper, 515.
- Zucman, G. (2015), *Vergi Cennetleri: Ulusların Gizli Zenginliği*, İstanbul: Yordam Kitap.

SUMMARY

The crisis of 2007-2008 have provided fertile ground for questioning the adequacy of mainstream economics and its theoretical tools for fiscal policy. This study, having its inspiration from heterodox approaches, starts the discussion by criticizing both the new consensus in macroeconomics and the traditional Keynesian theory. New consensus in macroeconomics, in general, puts emphasis on micro foundations and prioritizes monetary policy as an effective tool among macroeconomic policies, therefore, gives a limited role to fiscal policy. Traditional Keynesian theory, or aggregate demand management, essentially aims to stabilize growth by increasing government expenditure. In doing so, the theory appears as a growth-oriented approach and considers the problems of distribution and unemployment as byproduct of the pro-growth strategy.

Following the discussions about the Great Recession which sparked a structural crisis on a global scale, same questions have emerged in academic circles again: “Keynes resurrected?” Setting this question as a starting point, this study challenges conventional wisdom of fiscal policy which can be understood within the concept of “trickle-down economics” and describes new forms of fiscal policies. The traditional interpretation of Keynesian fiscal policy has its roots in aggregate demand management and try to fill the output gap. Unlike trickle-down understanding of Keynes, real core of Keynesian economics should aim to fix effective demand at full employment level.

Post-Keynesian theory, building upon Keynes’ and Kalecki’s arguments about vitality of effective demand to tackle with unemployment, appears as a substantial economic theory to go beyond the boundaries of conventional economic theories. Post-Keynesians do not only follow Keynes in the context of *General*

Theory, but also complete missing links in Keynesian analysis. That is to say that, the primary problem of the economics is to tackle with the unemployment problem and therefore to fill the labor gap, not output gap. In other words, targeting the labor gap by creating jobs for all ready, willing and able to work should be the primary concern for economists and policymakers. The idea of traditional pump-priming policies, or digging holes in the ground and filling them up, should be abandoned and a new approach should be developed: “bottom-up approach”. Bottom-up approach should focus on the radical core of Keynesian insight and build its foundational blocks on fair distribution and full employment, not aggregate demand management. A targeted effective demand to close the labor gap is essential in this new theoretical framework.

After giving a brief overview of discussions about new forms of fiscal policy, the study conceptualizes alternative forms of macroeconomic policies to fight inequality. Hence, Thomas Piketty’s and Gabriel Zucman’s progressive ideas about taxation and remedies to tackle with tax havens make possible to complement previously discussed suggestions.

Although the study should not be seen as the only solutions that will open the way for more egalitarian social order by saving capitalism from its own crisis, it is an objective to change the course of thought by advancing the intellectual and practical struggles that oppose the claims of the past shaped by capitalism.